

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ІМ. М.І. ПИРОГОВА

Кафедра філософії та суспільних наук

**ФІЛОСОФІЯ
В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ
ТА
СОЦІАЛЬНО - ПОЛІТИЧНОМУ
ДИСКУРСАХ**

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ ТА ВИСТУПІВ

**ІІІ-ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО - ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ**

17 листопада 2022 року

ВІННИЦЯ 2022

УДК: 1(091):004.83

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

академік Національної академії медичних наук України,
ректор ЗВО Вінницького національного медичного університету
ім. М.І. Пирогова,

доктор медичних наук, професор, професор ЗВО кафедри нормальної фізіології
Мороз Василь Максимович

ЗАСТУПНИКИ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

проректор ЗВО з наукової роботи

Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова,
доктор медичних наук, професор, професор ЗВО кафедри нормальної фізіології
Власенко Олег Володимирович

Професор ЗВО кафедри філософії та суспільних наук
Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова,
доктор філософських наук, професор
Вергелес Костянтин Миколайович

Редакційна колегія:

Харьковченко Євген Анатолійович доктор філософських наук, професор,
завідувач ЗВО кафедри релігієзнавства філософського факультету Київського
національного університету імені Тараса Шевченка

Куліш Павло Лаврентійович кандидат філософських наук, доцент, доцент ЗВО
кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного
університету ім. М.І. Пирогова (ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР)

Мельник Віктор Мирославович, кандидат політичних наук викладач ЗВО
кафедри політології філософського факультету Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Філософія в сучасному науковому та соціально-політичному дискурсах.
Матеріали доповідей та виступів III всеукраїнської науково-практичної конференції з
міжнародною участю 17 листопада 2022 року Вінниця 2022. ТОВ «Друк плюс». – 180 с.

ISBN 978-7120-7791-39-0

Збірник містить матеріали доповідей та виступів учасників III всеукраїнської
науково-практичної конференції з міжнародною участю «Філософія в сучасному
науковому та соціально-політичному дискурсах», яка відбулась у Вінницькому
національному медичному університеті ім. М.І. Пирогова 17 листопада 2022 року з
нагоди святкування Міжнародного дня філософії. У поданих матеріалах висвітлюється
широке коло актуальних проблем розвитку філософських дисциплін від минулих часів
до сучасних. Збірник адресовано науковцям, вищої та середньої освіти, аспірантам,
магістрантам, пошукувачам, студентам та всім хто цікавиться філософією й
гуманітарними дисциплінами.

Матеріали подані в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів несуть
повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-
статистичних даних, власних імен, посилань, грамотність, літературний стиль та інших
відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані
матеріали. Рукописи не повертаються. Організатори конференції та члени редколегії не
завжди поділяють думки учасників (авторів).

Рекомендовано до друку Вченою радою Вінницького національного медичного
університету ім. М.І. Пирогова протокол № 4 від 24 листопада 2022 р.

УДК: 1(091):004.83

ISBN 978-7120-7791-39-0

Школьнікова Т.Ю.,
к. іст. н.,
доцент ЗВО кафедри філософії та суспільних наук
Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

ВПЛИВ СТРАХУ НА СВІДОМІСТЬ ТА ПІДСВІДОМІСТЬ ЛЮДИНИ

«Душа схожа на скляний світильник,
а знання є світло, що дає вогонь,
а мудрість Бога – олія.
Якщо він (світильник) горить – ти живий,
\якщо він потух – ти мертвий»
Авіценна

Людина – це унікальна частинка природи, сформована суспільством. Складовою філософського питання про буття людини – постає питання про її особистість. На думку вчених, серед найглибших і найважливіших потреб особистості є спілкування, міжособистісні стосунки, творчість (як приклад). На самоті людина не вижила б. Все те, чого людина потребує, вона отримує лише завдяки суспільству та спілкуванню. Однією з важливих цілей людини, що ґрунтується на глибоких емоціях, гарантована стабільність і безпека існування, жага до пізнання, засвоєння буття. Все, що несе загрозу та небезпеку людині, викликає страх.

Ще з давніх часів, де сформувались зачатки філософського пізнання буття, свій початок бере розвиток фундаментальних наук. Яскравим представником філософської думки X-XI ст. є видатний лікар Абу-Алі Ібн-Сіна (Авіценна – латинізована версія його імені). Своїм знанням був переважно зобов'язаний самоосвіті, багато читав, захоплювався книгами з медицини. У короткий час мистецтво в цій галузі досягло таких меж, що поважні лікарі того часу стали приходити за порадою. Це додало впевненості у своєму виборі професії, тому незабаром він зайнявся практикою лікування. Відомий, як різнобічний мислитель, він сам будував астрономічні прилади та проводив спостереження. Став засновником науки про старість – геронтології. Його спадщина налічує понад 100 книг таких, як «Поема про медицину», «Трактат про пульс», «Книга зцілення», «О досягненні щастя», в яких викладено погляди в галузі філософії, політики, лікування та інше. Його погляди у сфері антропології, дають відповіді на безліч питань, що пов'язані з пізнанням сутності людини.

Також, Авіценна одним із перших почав розглядати питання впливу страху на психофізіологічну сутність людини. У своїй роботі «Канон лікарської науки» він розповідав про залежність людської душі від мозку. Страх – емоція, що виникає через відчуття небезпеки. Страх характерний

для людей і для тварин. Так, багато видів ссавців бояться блискавки, грози та грому, нових незнайомих предметів, запахів. Чарльз Дарвін у книзі «Емоції людей і тварин» зазначав, що емоція страху проявляється у всіх близьких родинних видів. Проте, на відміну від приматів, люди бояться як реальних, так і уявних загроз.

Ці знання дають можливість умовно поділити страх на свідомий та підсвідомий, в залежності від впливу на мозок людини. Свідомість знаходиться у корі головного мозку людини тоді, як підсвідомістю керують підкіркові центри, тому все здійснюється автоматично. У корі ж головного мозку відбуваються інтегрально-аналітичні процеси, що змушують людину діяти осмислено. Яскравим прикладом впливу страху на свідомість та підсвідомість роботи головного мозку у стресовій ситуації, може стати один з дослідів, поставлених Авіценною на тваринах. Доводячи, що страх на підсвідомому рівні має вкрай негативні наслідки для живого організму, він брав двох баранів і перед кожним клав багато різноманітної їжі. Тільки неподалік від одного з них, він прив'язував вовка. Мотузка прив'язана до вовка ледь не доставала до місця де була їжа для барана. І хоча всі зусилля вовка схопити барана були безрезультатними, страх барана зробив свою справу. Спочатку у тварини став зникати апетит, потім він переставав рухатися, пізніше повністю зникав апетит і згодом баран вмирав від виснаження. Таким чином, страх був спрямований на джерело небезпеки, яке може бути як дійсним, так і уявним. Отже, з одного боку страх – базова емоція, яка допомагає уникнути небезпеки, з іншого боку – виникає напруга, хронічний стрес, тривога, паніка та навіть смерть (недаремно існує вислів «смертельний страх»).

Страх складається з двох основних складових: фізіологічних та емоційних реакцій. Розберемо, як природа страху впливає на організм людини.

Фізіологічні симптоми впливу страху на організм людини:

- 1) М'язова напруга по всьому тілу, судоми
- 2) Тілесний біль, ломота
- 3) Холодний піт
- 4) Прискорене серцебиття, дихання частішає і стає поверхневим
- 5) Тремтіння, задишка
- 6) Розширення зіниць
- 7) Бліда шкіра, або навпаки обличчя червоніє
- 8) Проблеми зі сном, або безсоння
- 9) Проблеми з шлунком, нудота, діарея
- 10) Різкі коливання апетиту, або повна відсутність апетиту
- 11) Підвищується рівень цукру в крові
- 12) Розумова напруга/зосередженість, ступор
- 13) Здатність/Нездатність швидко реагувати на події

Ціль цих тілесних реакцій у тому, щоб підготувати людину до боротьби за життя або навпаки, втекти від загрози.

Емоційні реакції впливу страху:

- 1) Гнів
- 2) Тривога
- 3) Сльози
- 4) Занепокоєння
- 5) Агресія
- 6) Крик

Емоційна реакція на страх індивідуальна для кожної людини, іноді її досить важко передбачити. Вчені також довели, що існують відмінності в тому, як люди виражають страх у різних культурах, ситуаціях і навіть у межах однієї ситуації.

При цьому однозначного трактування, яке пояснює, що таке страх, у вчених немає. Американський психолог Вільям Джеймс називав страх базовим інстинктом і однією із семи найсильніших емоцій. Зігмунд Фрейд вважав страх афективним станом очікування будь-якої небезпеки. Страх перед чимось конкретним він називав острахом, а патологічний страх – фобією (надзвичайний рівень страху, нав'язливий). Фобії перетворюють звичайну реакцію страху на невідконтрольну. Серед найпоширеніших фобій у людей: страх павуків і змій, страх висоти, грому, блискавки, страх ін'єкцій, публічних виступів, закритих просторів. Американський психолог Керрол Ізард стверджував, що страх виявляє себе як занепокоєння чи тривожне передчуття та є однією з найнебезпечніших емоцій, що може довести людину до смерті.

Сучасна людина не здобула бажаної внутрішньої свободи, щоб реалізувати особистий потенціал, емоційні, інтелектуальні та чуттєві здібності. Незалежність та свобода принесла людині сенс його існування, але в той же час пробудила в нього почуття страху за своє майбутнє, тривоги та безсилля щось змінити.

За словами Митрополита Київського і всієї України Епіфанія: «Буває страх правдивий і неправдивий, той, який зупиняє нас від шкідливих, згубних наслідків і той, який просто зв'язує нашу волю, паралізує, мучить. Про різного роду страхи існує багато досліджень, окремі види страху, фобії, навіть мають свої власні наукові найменування. Острах може бути пов'язаний як з матеріальним, так і з духовним виміром життя людини. Хтось боїться зробити перший крок, щоби змінити життя на краще, багато чоловіків та жінок бояться брати на себе відповідальність та народжувати дітей, у молоді від недавнього часу з'явився страх живого спілкування, особистої зустрічі та страх бути собою. Хтось переживав страх невиліковної хвороби чи навіть смерті. Вочевидь, що ви особисто переживали свій власний страх, тому знаєте, що це за відчуття. Для того, щоб допомогти нам перемогти неправдивий страх, варто покласти надію

на Бога, Який нагадує нам словами з Писання: «Не бійся, тільки віруй» (Лк. 8: 50). Ці слова змінили долі мільйонів людей, їх почула жінка, яка зцілилася від невиліковної хвороби (Лк. 8: 48) і начальник синагоги Іаїр, доньку, якого воскресив Господь (Мк. 5: 41). Господь змінює людей і сьогодні та до кожного із нас словами зі Священного Писання говорить: «Не бійся, бо Я з тобою; не знічуйся, бо Я Бог твій; Я зміцню тебе, і допоможу тобі, і підтримаю тебе правицею правди Моєї» (Іс. 41: 10). Отже, єдиний страх, який дійсно потрібно мати, як сторожа і охоронця від згубних наслідків – це страх чинити зло, ... заподіяти шкоду ближнім».

Особливої уваги заслуговує аспект проблеми виховання особистості, що впливає на духовний розвиток, соціалізацію та становлення. Феномен страху діє безпосередньо на особистість, відносини з оточуючим світом та соціальним середовищем, на самопочуття людини (як фізичне так і духовне). Ми постійно живемо якимись страхами, і часто ці страхи вигадуємо самостійно. В усі часи проблема страху та його вплив на свідомість та підсвідомість людини була важливою, але наразі є надзвичайно актуальною. Сьогодні, в період трансформації суспільства, коли разом із позитивними процесами, відбувається руйнація загальнолюдських моральних норм та матеріальних цінностей, які в свою чергу ведуть до деградації суспільства, до подвійних життєвих стандартів та принципів, процвітає лицемірство, штучність у стосунках, що призводить до відчуття постійного підсвідомого страху.

Страх – це ілюзія, яка будує власну самостійну реальність. Дуже часто ми її сприймаємо за справжню реальність. Страх керує нами, він рятує нам життя, оберігаючи від ризикових вчинків, а відтак він впливає і на нашу подальшу долю. Найчастіше саме страх робить з нами дивовижні речі. Це змушує нас плакати, сміятись, змінюватись, підкорятись та соромитись, любити та ненавидіти. Які тільки абсурдні рішення не приходять до нас під впливом страху.

Умовно страхи можна поділити на кілька груп:

1) Вроджені страхи – це страх, який дозволяє людині заздалегідь знати про небезпеку, що насувається. Ми народжуємося з двома вродженими страхами: острахом падіння і острахом гучних звуків. У давнину страх був запорукою виживання. Наприклад, страх хижаків, темряви, грози, стихії. Причини цих страхів криються в підсвідомості кожного з нас і усунути їх дуже складно.

2) Придбані страхи – такі страхи зазвичай розвиваються протягом життя людини і можуть бути результатом негативного досвіду пов'язаним з певним об'єктом, подією або ситуацією, що викликає страх. Наприклад, страх автомобілів, що може виникнути через попадання в аварію.

3) Уявні страхи – пов'язані з тим, з чим людина ніколи не стикалася, але чула від інших.

Для успішного вивчення таємниць людини та розвитку особистості у соціальному середовищі вкрай необхідні подальші дослідження. Критично аналізувати феномен страху за допомогою теоретичних та емпіричних праць вітчизняних та зарубіжних вчених, для подальшого їх використання на практиці життя. Актуальним зараз стають і питання про нову систему моральних цінностей. Вектор страху постійно змінюється: страх, спрямований на зовнішній світ (страх тероризму та терактів, стихійні лиха), на внутрішній світ людини (страх перед владою, загальною невизначеністю: фінансовою, правовою, соціальною), по відношенню до себе (неповага з боку сім'ї, друзів, відсутність самоповаги). У багатьох ситуаціях страх є нормальним та здоровим. Страх – це захисна реакція організму, адже саме обережність є основою виживання. Він попереджає про загрозу, що наближається, і допомагає утримати нас від потрапляння в небезпечні ситуації. Людина, яка не вміє плавати, не піде глибоко у воду через свідомий страх потонути. Підсвідомий страх також допомагає нам реагувати на небезпеку, не замислюючись про це, допомагає зосередити увагу та мобілізувати сили. Наприклад, якщо назустріч нам їде машина, підсвідомий страх може змусити нас відстрибнути з дороги і врятувати собі життя.

Страх – одне із найзагальніших понять, яким можна визначити сутність початку XXI століття. Події теперішнього століття свідчать про те, що відчуття страху є глобальним. Людство одержало нові страхи, що були невідомими в попередні епохи. Динаміка сучасного страху стала розгалуженою та різнобарвною. Головну роль маніпуляції у соціальному середовищі становить саме успішна маніпуляція страхами, щоб одержати потрібний результат. І це є дієвим засобом щоб «вимкнути» здоровий глузд та підкорятись своїм страхам. Вражена людина легко піддається навіюванню та вірить у будь-який запропонований їй варіант. Страх обмежує свободу людини, робить її пасивною, спотворює і навіть звужує її сприйняття того, що відбувається. І якщо такий страх виникає знову і знову, жити повноцінним життям стає неможливо. Необґрунтований страх може завдавати абсолютної шкоди, стаючи серйозною психологічною перешкодою у житті. З такими страхами треба вчитись боротись. Можна спробувати впоратися із почуттям занепокоєння самостійно за допомогою конкретних дій. Наприклад, намагатись визнати свій страх та контролювати його, перестати себе засуджувати, отримати підтримку близьких людей, почати займатись дихальними практиками, йогою, медитацією.

Отже, життя людини та суспільства у цілому постійно супроводжується низкою психоемоційних переживань. Почуття та розум виступають як самостійні та незалежні один від одного процеси, а емоції і почуття є відображенням буденності в людській свідомості. Науковцями відокремлюються різні за змістом, формою та перебігом відчуття страху,

які у свою чергу по різному впливають на організм людини. Неоціненним у розвиток психоемоційного знання є внесок філософа та лікаря Авіценни. Не менш важливу увагу він приділяв ментальним здібностям людини, пояснював природу їхнього функціонування. Вклад Авіценни у науку є вагомим не лише в теоретичному плані, а й в практичному значенні.

Література:

1. Деніел Гоулман, Річард Девідсон. Нове Я. Вплив медитації на свідомість, тіло й мозок – Київ : «Наш формат», 2019. – 264 с.
2. Джо Диспенза. Керуй своєю підсвідомістю – Видавництво : BookChef, 2020. – 368 с.
3. Стівен Гаес. Звільнений розум. Як стати психологічно гнучким і перемогти Внутрішнього Диктатора. – Видавництво : Yakaboo Publishing, 2022. – 496 с.
4. Таранов П.С. 120 філософів: Життя. Доля. Учення. Думки: Універсальний аналітичний довідник з історії філософії: У 2 т. – Сімферополь : «Реноме», 2005. – Т. 1. – 704 с.
5. Томчук С.М., Томчук М.І. Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі: [монографія] / Сергій Михайлович Томчук, Михайло Іванович Томчук. – Вінниця : КВНЗ «ВАНО», 2018. – 200 с.
6. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів / В.Б. Шапар, В.О. Олефір, А.С. Куфлієвський, Б.І. Фурманець та ін. – Х. : Прапор, 2009. – 672 с.